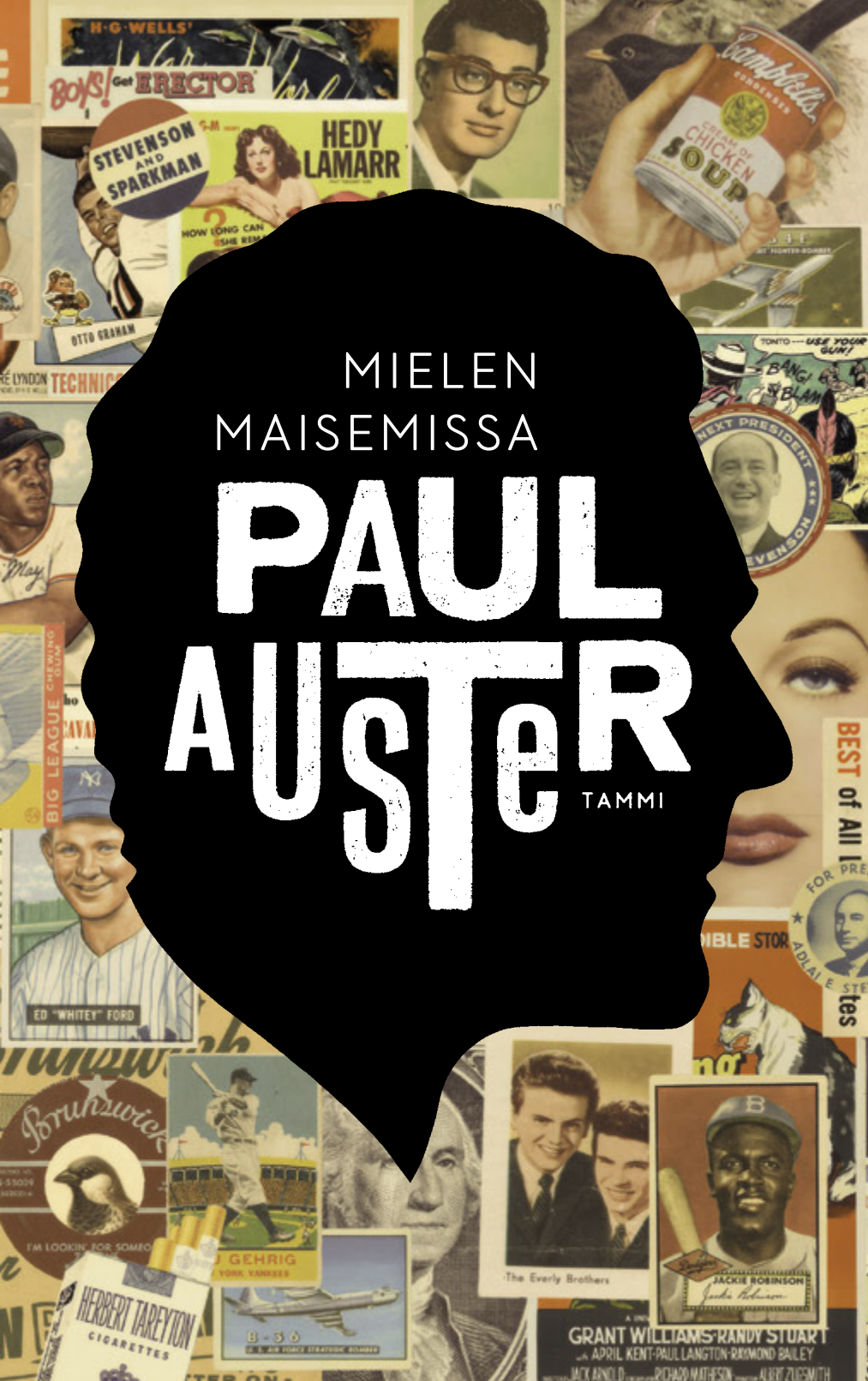

MIELIN
MAISEMISSA

PAUL AUSTER

TAMMI

Paul Auster

MIELLEN
MAISEMISSA

SUOMENTANUT ARTO SCHRODERUS

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos: *Report from the Interior*
Copyright © 2013 by Paul Auster
All rights reserved.

Published by agreement with Carol Mann Agency
and Licht & Burr Literary Agency, Denmark.

SUOMENKIELINEN LAITOS © KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI 2014

ISBN 978-951-31-7499-6

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

Mielen maisemissa 7

Kaksi iskua päähän 87

Aikakapseli 147

Albumi 229

MIELN MAISEMISSA

Alussa kaikki oli elossa. Pieninkin kappale ainetta oli varustettu sykkivällä sydämellä, ja jopa pilvillä oli nimet. Sakset osasivat kävellä, puhelimet ja teepannut olivat serkuksia, silmät ja silmälasit olivat veljeksiä. Kellotaulu oli naamataulu, kulhossa olevilla herneillä oli kaikilla oma persoonallisuutensa, säleikkö vanhempiesi auton keulassa oli suu, jolla oli hampaat irvesä. Kynät olivat ilma-aluksia. Kolikot olivat lentäviä lautasia. Puunoksat olivat käsivarsia. Kivet osasivat ajatella, ja Jumala oli kaikkialla.

Oli aivan helppo uskoa kuu-ukkoa oikeaksi ukoksi. Kun näit hänen kasvonsa yötaivaalla, ne olivat selvästi ukon kasvot. Vähät siitä, ettei ukolla ollut ruumista – sinulle hän oli kuitenkin ukko, etkä kertaakaan tullut ajatelleeksi, että tässä saattaa ehkä piillä ristiriita. Samalla tuntui täysin uskottavalta, että lehmä loikki yli täysikuun. Ja että lautanen lusikkaa ajaa.

Varhaisimmat ajatuksesi, se mitä on jäänyt pienen pojan sisäisestä elämästä. Muistat vain osan, palan sieltä ja toisen täältä, lyhyinä ahaa-elämyksinä jotka nousevat pintaan odottamatta, umpimähkään – koska jokin tuoksuu jollekin, koska jokin tuntuu joltakin tai koska valo lankeaa tietyllä tavalla tässä ja nyt, aikuisuudessa. Tai ainakin luulet muistavasi, uskot muistavasi, mutta ehket muistakaan tai muistat vain myöhemmän muiston siitä, mitä luulit ajatelleesi silloin, niin kauan sitten, että se on jo melkein saavuttamattomissa.

Tammikuun 3. päivä vuonna 2012 ja päivälleen vuosi siitä, kun ryhdyit kirjoittamaan edellistä kirjaasi, nyt jo valmista talvipäiväkirjaa. Oli yksi asia kirjoittaa ruumiista, luetteloida fyysisen minänsä kokemat moninaiset kolhut ja nautinnot, mutta mielen tutkiminen sellaisena kuin sen lapsuudesta muistaa on epäilemättä vaikeampi tehtävä – ehkä mahdoton. Sinusta kuitenkin tuntuu, että sitä on pakko kokeilla. Ei siksi että pitäisit itseäsi harvinaisena tai poikkeuksellisena tutkimuksen kohteena vaan nimenomaan siksi että et, siksi että olet itsellesi kuin kuka vain, kuin kaikki muut.

Ainut todisteesi siitä, että muistoihisi voi luottaa edes jotenkuten, on se tosiasia, että lankeat toisinaan edelleen vanhoihin ajattelutapoihin. Vaikka olet jo pitkästi päälle kuudenkymmenen, jäänteitä on säilynyt, varhaislapsuuden animismia ei ole kokonaan kitketty mielestäsi, ja aina kun kesäisin makaat seläläsi ruohikolla katsomassa ajelehtivia pilviä, näet niiden muuttuvan kasvoiksi, linnuiksi ja eläimiksi, valtioiksi ja maiksi ja mielikuvituksen valtakunniksi. Auton etusäleikkö muistuttaa edelleen hampaita, ja korkkiruuvi on yhä edelleen tanssiva ballerina. Toisin kuin ulkoisista merkeistä voisi päätellä, sinä olet edelleen kuka olit, vaikka et ole enää sama ihminen.

Kun nyt mietit, miten haluat tähän ryhtyä, olet päättänyt olla astumatta kahdentoista ikävuoden rajapyykin yli, sillä kaksitoistavuotiaana et ollut enää lapsi, nuoruus häämötti, aikuisuus häivähteli jo ensiaavistuksina aivoissasi, ja muutuit erilaiseksi etkä ollut enää se pieni ihminen, jonka elämä oli yhtä alituista syöksyä kohti uutta, joka päivittäin teki jotakin ensimmäistä kertaa, ehkä muutaman tai montakin juttua, ja juuri se sinua tällä hetkellä kiinnostaa, se hidas eteneminen tietämättömyydestä kohti jotakin, joka ei ole enää aivan tietämättömyyttä. Kuka olit, pieni mies? Miten sinusta tuli ajatteleva

ihminen, ja jos ajatella osasit, minne ajatuksesi sinut johdattivat? Kaiva esiin vanhat tarinat, raavi kasaan kaikki minkä löydät, nosta sirpaleet sitten valoa vasten ja luo niihin katse. Tee niin. Yritä tehdä niin.

Maailma oli tietenkin litteä. Kun joku yritti selittää sinulle, että maa oli pallon muotoinen planeetta ja kiersi aurinkoa kahdeksan muun planeetan kanssa aurinkokunnaksi kutsutussa järjestelmässä, et voinut ymmärtää, mitä vanhempi poika sanoi. Jos maa oli pyöreä, päiväntasaajan alapuolella olevat ihmiset putoaisivat pois, sillä eiväthän ihmiset mitenkään voineet elää elämäänsä ylösalaisin. Vanhempi poika yritti selittää sinulle vetovoiman ajatusta, mutta sekin oli käsittämätöntä. Kuvittelit miljoonien ihmisten syöksyvän pää edellä pimeyteen, kaikenlievään äärettömään yöhön. Jos maa tosiaankin oli pyöreä, mietit itseksesi, niin ainut turvallinen paikka oli pohjoisnapa.

Oli epäilemättä rakastamiesi piirroselokuvien vaikutusta kuvitella, että pohjoisnavalta sojotti tanko (*pole*). Sellainen raihdallinen ja pyörivä, niitä parturiliikkeiden ulkopuolella olevia.

Tähdet taas olivat selittämättömiä. Ne eivät olleet reikiä taivaassa, eivät kynttilöitä, eivät sähkövaloja, eivätkä ne muistuttaneet mitään entuudestaan tuttua. Yritit turhaan ymmärtää mustan taivaankannen äärettömyyttä ja valtavaa matkaa sinun ja noiden pienten tuikkujen välillä. Ne leijuivat paikallaan yössä lempeinä ja kauniina, ne olivat siinä koska ne olivat siinä, eivät mistään muusta syystä. Jumalan käten työtä, kyllä, mutta mitä ihmettä hän oli mahtanut ajatella?

Lähtökohtasi olivat siihen aikaan seuraavanlaiset: vuosisadan puolivälin Amerikka, isä ja äiti, kolmipyöriä, pyöriä ja vauvoja, radioita ja mustavalkoisia televisioita, ei automaattivaih-

teita autoissa, kaksi pientä asuntoa ja sitten talo esikaupunki-alueella, varhaislapsuuden sairastelun jälkeen terveen pojan voimat, tavallinen koulu, perhe yritteliästä keskiluokkaa; viidentoistatuhannen asukkaan kaupunki, jossa asui protestantteja, katolilaisia ja juutalaisia, kaikki valkoisia, lukuun ottamatta muutamaa mustaa, mutta ei buddhalaisia, hinduja tai muslimeja; pikkusisko ja kahdeksan serkkua, sarjakuvat, lastenohjelmat Rootie Kazootie ja Pinky Lee, ”Kun joulupukki suukon sai”, Campbellin keitot, Wonder-leipä ja säilykepavut, viritetyt autot (*hot rodit*) ja kahdenkymmenenkolmen sentin hintaiset tupakka-askit, pieni maailma isossa maailmassa, eikä sinulle muuta maailmaa silloin ollutkaan, iso maailma kun ei ollut vielä näkyvissä.

Hangolla aseistautunut maajussi Gray jahtaa Felix-kissaa maisipellossa. Kumpikaan ei osaa puhua, mutta heidän tekojaan säästää jatkuva hilpeä ja nopea musiikinkalkatus, ja kun seuraat miten kaksikko käy taas kerran taisteluun päättymättömässä sodassaan, olet vakuuttunut että he ovat todellisia, että sutuisesti piirretyt mustavalkoiset hahmot ovat aivan yhtä elossa kuin itse olet. He esiintyvät iltapäivisin televisio-ohjelmassa *Junior Frolics*, jota juontaa mies nimeltä Fred Sayles, sinulle pelkkä Fred-setä, tämän ihmemaan hopeahapsinen portinvar-tija, ja koska et ymmärrä mitään animoitujen elokuvien tuotannosta etkä pysty edes käsittämään, miten piirroksat saadaan liikkumaan, päättelet että täytyy olla rinnakkainen maailman-kaikkeus, jossa maajussi Grayn ja Felix-kissan kaltaiset hahmot voivat olla olemassa – eivät kynänjälkinä televisioruudulla vaan täysin lihallsina, aikuisen kokoisina kolmiulotteisina olentoina. Kaiken järjen mukaan heidän on oltava isoja, sillä televisiosta näkyvät ihmisetkin ovat aina isompia kuin kuvaruudussa, ja kaiken järjen mukaan heidän on myös kuuluttava rinnakkaiseen maailmankaikkeuteen, sillä omassa maailmankaikkeudes-

sasi ei ole piirroshahmoja, vaikka kovasti toivoisitkin niin. Kun olet viisivuotias, äitisi ilmoittaa eräänä päivänä vievänsä sinut ja ystäväsi Billyn Newarkiin studioon, josta *Junior Frolics* lähetetään. Pääset näkemään Fred-sedän oikeasti, sanoo äiti, ja osallistumaan ohjelmaan. Kaikki tämä on sinusta jännittävää, hiltittömän jännittävää, mutta vielä jännittävämpi on ajatus, että pääset kuukausien jossittelun päätteeksi näkemään maajussi Grayn ja Felix-kissan. Saat vihdoin ja viimein selville, miltä he oikeasti näyttävät. Sielusi silmin näet tapahtumapaikan, valtavan lavan, jalkapallokentän kokoisen lavan, jolla on menossa yksi monesta huikeasta kahakasta, kun äreä vanha maajussi ja ovela musta kissa jahtaavat toisiaan edestakaisin. Luvattuna päivänä käy kuitenkin aivan toisin kuin olit kuvitellut. Studio on pieni, Fred-setä on maskeerattu, ja kun olet saanut pussillisen minttukaramelleja, menet istumaan pääkatsomoon Billyn ja muiden lasten kanssa. Katsot katsomon eteen, missä luulit lavan olevan, mutta se on pelkkä studion betonilattia ja näet vain television. Etkä edes mitään erikoistelevisiota vaan aivan samankokoisen kuin kotona. Maajussia ja kissaa ei näy mailla eikä halmeilla. Kun Fred-setä on toivottanut yleisön tervetulleeksi ohjelmaan, hän esittelee ensimmäisen piirroselokuvan. Televisioon tulee kuva, ja siinä he pomppivat, maajussi Gray ja Felix-kissa, niin kuin aina, yhä edelleen laatikon vankeina, aivan yhtä pieninä kuin ennenkin. Olet täysin hämmennyksissä. Minkä virheen olet tehnyt? kysyt itseltäsi. Missä kohtaa olet ajatellut väärin? Todellisuus ja kuviteltu ovat niin räikeässä ristiriidassa, ettet voi olla tuntematta itseäsi törkeästi huijatuksi. Olet niin tolaltasi pettymyksestä, että saatat tuskin katsoa ohjelmaa. Kun jälkeinpäin kävelet takaisin autolle Billyn ja äitisi kanssa, paiskaat minttukarkit pois inhon vallassa.

Ruoho ja puut, hyönteiset ja linnut, pienet eläimet ja niiden äänet, kun ne rapistelivat ympäröivissä pensaissa näkymättö-

missä. Olit viiden ja puolen vuoden ikäinen, kun perheesi jätti ahtaan pienkerrostaloasunnon Unionin piirikunnassa ja asettui South Orangen Irving Avenuelle vanhaan valkoiseen taloon. Se ei ollut suuren suuri talo, mutta se oli ensimmäinen omakotitalo, jossa vanhempasi olivat asuneet, ja näin ollen ensimmäinen omakotitalo myös sinulle, ja vaikka se ei ollut tilava, takapiha tuntui sinusta valtavan suurelta, sillä tosiasias-
sa se muodostui kahdesta pihasta: ensimmäinen alkoi heti talon takaa ruohikkoisena alueena, jota äitisi sirpinmuotoinen kukkatarha reunusti, ja koska kukkien takana oleva valkoinen autotalli jakoi tontin kahdeksi erilliseksi alueeksi, tallin toiselta puolen alkoi toinen piha, taempi takapiha, etummaista villiintyneempi ja isompi suljettu maailma, jossa oikein syvennyit tutkimaan uuden valtakuntasi flooraa ja faunaa. Ainut merkki ihmisestä pihan perällä oli isäsi kasvimaa, käytännössä tomaattitarha, joka istutettiin pian perheesi muutettua taloon vuonna 1952 ja jota isäsi hoiti kaksikymmentäkuusi vuotta kuolemaansa asti, kasvattaen kesäisin tomaatteja, maailman punaisimpia, pulleimpia newjerseyläistomaatteja, joita oli elokuuhun mennessä aina korit täynnä, niin paljon, että hän joutui antamaan niitä pois pilaantumisen pelossa. Isäsi puutarha takapihalla, autotallin takaseinän vierustalla. Hänen maatilkkunsa mutta sinun maailmasi – ja siellä elit kaksitoistavuotiaaksi.

Punarintoja, peippoja, sinitöyhtönärhiä, turpiaaleja, tulitangaroita, variksia, varpusia, peukaloisia, kardinaaleja, mustaras-
taita ja silloin tällöin sinikka. Linnut olivat sinulle aivan yhtä omituisia kuin tähdet, ja koska ne olivat kotonaan ilmassa, linnut ja tähdet tuntuivat olevan samaa sukua. Lentokyvyn käsittämätöntä lahjaa kelpasi tutkia ja havainnoida, puhumattakaan moninaisista kirkkaista ja himmeistä väreistä, mutta eniten sinua kiehtoivat niiden äänet, sillä erilaiset linnut puhuivat eri kieltä, joko sointuvasti laulaen tai riipivästi, korviavihlovasti

raakkuen, ja olit jo varhain vakuuttunut siitä että ne puhuivat toisilleen, että nuo äänet olivat erityisen linnunkielen äännettyjä sanoja ja että aivan kuten eriväriset ihmiset, jotka puhuivat monia monituisia kieliä, sama päti myös ilmassa liikkuviin otuksiin, jotka toisinaan hypähtelivät takapihasi ruohikolla: jokainen punarinta puhui lajitoverilleen kieltä, jolla oli oma sanastonsa ja oma kielioppinsa ja joka oli niille yhtä ymmärrettävää kuin englantia sinulle.

Kesällä: halkaistiin ruohon lehti ja vihellettiin sillä, vangittiin tulikärpäsiä illalla ja kuljettiin hehkuva taikapurkki kädessä. Syksyllä: kiinnitettiin vaahteroista tippuvat hedelmät nenänpäähän, poimittiin tammenterhoja maasta ja heitettiin niin pitkälle kuin jaksettiin – syvälle pensaikkoon ja näkymättömiin. Tammenterhot olivat oravien himoamaa herkkua, ja koska ihailit oravia enemmän kuin mitään muita eläimiä – niiden nopeutta! niiden uhkarohkeita hyppyjä tammenoksilla yläilmoissa! – tarkkailit silmä kovana, kun ne kaivoivat koloja maahan ja hautasivat tammenterhot. Äitisi kertoi, että ne säästivät tammenterhot talven laihojen kuukausien varalle, mutta totta puhuen et kertaakaan nähnyt oravan kaivavan maasta tammenterhoa talvella. Päättelit, että ne kaivoivat kuoppia silksasta kaivamisen ilosta, että ne olivat hulluna kaivamiseen eivätkä yksinkertaisesti pystyneet hillitsemään itseään.

Viisi- tai kuusivuotiaaksi, ehkä jopa seitsenvuotiaaksi asti luulit, että ihminen, *human being*, lausuttiin kuin papu, *human bean*. Pidit hämmentävänä, että ihmiskuntaa edusti niin pieni, tavallinen kasvi, mutta kun jollain tapaa sait väännettyä ajatuksesi väärinkäsityksen mukaisiksi, tulit siihen tulokseen, että juuri pienuus teki pavun merkitykselliseksi, että alussa me kaikki olemme äidin kohdussa vain pavun kokoisia, ja siksi papu oli aidoin ja vaikuttavin elämän symboli.

Jumala, joka oli kaikkialla ja hallitsi kaikkea, ei ollut hyvyyden tai rakkauden voima vaan pelkoa. Jumala oli syyllisyydentuntoa. Jumala oli taivaallisen ajatuspoliisin komentaja, näkymätön kaikkivaltias, joka pystyi tunkeutumaan päähäsi kuuntelemaan ajatuksiasi, joka pystyi kuulemaan, kun mietit itsekseksi, ja kääntämään hiljaisuuden sanoiksi. Jumala tarkkaili aina, kuunteli aina, ja siksi olikin pakko jatkuvasti olla kunnolla. Jos herpaantuisi, taivaalta sataisi hirmuisia rangaistuksia, kokiisit sanoinkuvaamatonta piinaa, joutuisit vankeuteen pimeimpään tyrmään, elämään vedellä ja leivällä elämäsi loppuun asti. Kouluikäsi tullessasi opit, että kaikki kapinahenki murskaataan. Katsoit sivusta, kun ystäväsi pitivät sääntöjä pilkkanaan viekkaasti ja nerokkaasti, keksivät uusia ja yhä vain katalampia tapoja aiheuttaa sekasortoa opettajien selän takana ja selvisivät jatkuvasti rangaistuksetta, kun taas sinä jäit aina kiinni ja sait rangaistuksen silloin, kun lankesit kiusaukseen ja osallistuit näihin ilveisiin. Joka ikinen kerta. Ei valitettavasti minäkäänlaisia lahjoja pahantekoon, ja kun kuvittelit, miten vihainen Jumala ivaasi sinua purskahtamalla halveksivaan nauruun, tajusit että sinun olisi pakko olla kiltti – tai muuten.

Kuusivuotias. Seisot huoneessasi joku lauantaiaamu, olet juuri pukeutunut ja solminut kengännauhat (niin iso poika jo, niin etevä poika), olet valmiina kaikkeen ja lähdössä alakertaan, uusi päivä alkaa, ja kun seisoit siinä alkukevään valossa, sinut valtasi onnen tunne, hurmioitunut, rajaton hyvänolontunne ja ilo, joka hetken päästä sai sinut tuumaamaan: Ei ole mitään parempaa kuin olla kuusi vuotta vanha, kuusi on ihmisen paras ikä. Muistat ajatelleesi näin, yhtä selvästi kuin muistat mitä teit kolme sekuntia sitten; vaikka siitä aamusta on viisikymmentäyhdeksän vuotta, se hehkuu edelleen sisälläsi yhtä kirkkaana kuin mikä tahansa niistä tuhansista tai miljoonista tai kymmenistä miljoonista muistoista, jotka olet onnistunut säi-

lyttämään. Mikä tapahtuma mahtoi aiheuttaa tuon ylivertaisen tunteen? Sitä ei voi tietää, mutta epäilet sen liittyvän jotenkin tietoisin ajattelun syntyyn, siihen mitä lapsille tapahtuu noin kuuden vuoden iässä, kun sisäinen ääni herää ja lapsi saa kyvyn ajatella ja kertoa itselleen, että hän ajattelee tätä ajatusta. Siinä vaiheessa elämä siirtyy uuteen ulottuvuuteen, sillä saamme samalla hetkellä kyvyn kertoa itsellemme tarinoita, aloitamme herkeämättömän kertomisen, joka jatkuu kuolinpäiväämme asti. Siihen aamuun asti vain olit. Nyt tiesit olevasi. Saatoit ajatella elossa olemista, ja kun se kävi mahdolliseksi, oman olemassaolon tosiasiaa saattoi kunnolla maistella, toisin sanoen saatoit kertoa itsellesi, kuinka hienoa oli olla elossa.

1953. Olet edelleen kuusivuotias, ylimaallisesta valaistumisesta on kulunut muutama päivä tai viikko, kunnes sitten koitti sisäisen kehityksesi toinen käännekohta, joka tapahtui jossakin New Jersey elokuvateatterissa. Olit ollut elokuvissa vasta kaksi tai kolme kertaa ennen sitä mutta vain lasten piirretyissä (*Pinokkio* ja *Tuhkimo* juolahtavat mieleen), sillä oikeiden ihmisten näyttelemiä elokuvia olit päässyt näkemään vain televisiosta, pääasiassa pienen budjetin lännenelokuvia kolmikymmen- ja neljäkymmenlukuilta: Hopalong Cassidy, Gabby Hayes, Buster Crabbe ja Al ”Fuzzy” St. John, kömpelöitä vanhoja länkkäreitä, joissa sankareilla oli valkoiset hatut ja roistoilla mustat viikset: nautit niistä kaikista suuresti, ja ne menivät sinuun aivan täydestä. Sitten, samana vuonna kun täytit kuusi, joku vei sinut katsomaan elokuvaa iltanäytäntöön – epäilemättä vanhempasi, joskaan sinulla ei ole mitään muistikuvaa, että he olisivat olleet paikalla. Se oli ensimmäinen elokuvakokemuksesi, joka ei ollut lauantain iltapäivänäytäntö, ei Disneyn piirroselokuva, ei ikivanha mustavalkoinen lännenelokuva – vaan uusi, aikuisille tehty värielokuva. Muistat valtavasti suuren, täyden elokuvateatterin, sen kuinka aavemaista

oli istua pimeässä valojen sammuesssa, odotuksen ja levottomuuden tunteen, ikään kuin olisit sekä ollut paikalla etkä sitenkään, et enää omassa ruumiissasi, niin kuin olisit kadonnut itseltäsi samalla tavalla kuin käy unen otteessa. Elokuva oli H. G. Wellsin romaaniin perustuva *Maailmojen sota*, jota siihen aikaan pidettiin erikoistehosteiltaan läpimurtoteoksena – paremmin tehtynä, vakuuttavampana, edistyneempänä kuin mitään elokuvaa sitä ennen. Niin olet viime vuosina lukenut, mutta vuonna 1953 et tiennyt siitä mitään, olit vain kuusivuotias poika, joka katsoi kun marsilaisten sotajoukot hyökkäsivät maahan, ja jättiläismäisen valkokankaan edessä värit tuntuivat sinusta kylläisemmiltä kuin koskaan aikaisemmin, niin hohtavilta, niin kirkkailta, niin voimakkailta, että silmiin sattui. Litteitä kiviä muistuttavat avaruusaluukset laskeutuivat yötaivaalta, ja kun lentoalusten luukut yksitellen avautuivat, sisältä nousi hitaasti marsilaisen ylikuonnollisen pitkän hyönteismäinen hahmo, jolla oli tikunohuet käsivarret ja aavemaisen pitkät sormet. Marsilainen kiinnitti katseensa maan asukkaaseen, tähtäsi irvokkailla pullosilmillään, ja hetken kuluttua välähti valo. Parin sekunnin kuluttua maan asukas oli kadonnut. Hävitetty, hajotettu aineettomiin, pelkistetty maassa näkyväksi varjoksi, joka sekin sitten katosi, ikään kuin ihminen ei olisi koskaan ollut siinä, ikään kuin hän ei olisi koskaan edes ollut elossa. Omituista kyllä, et muista pelänneesi. Nauliutuneeksi kai kokemustasi parhaiten voisi kuvata, ihmetteleväksi, ikään kuin speaktaakeli olisi vaivuttanut sinut syvään hurmostilaan. Sitten tapahtui jotakin hirvittävää, paljon hirvittävämpää kuin se, että marsilaiset tappoivat tai hävittivät sotilaita, jotka yrittivät tappaa heitä hyödyttömillä aseillaan. Ehkä sotavoimien edustajat olivat olleet väärässä olettaessaan, että hyökkääjät olivat tulleet pahoin aikein, ehkä marsilaiset vain puolustivat itseään niin kuin mikä tahansa olento joutuessaan hyökkäyksen kohteeksi. Olit joka tapauksessa valmis uskomaan heistä hy-

vääkin, sillä tuntui epäoikeudenmukaiselta, että ihmiset olivat antaneet tuntemattoman pelkonsa muuttua niin nopeasti väkivallaksi. Sitten tuli rauhan mies. Sankarin nuoren ja kauniin tyttöystävän isä oli jonkinlainen pappi tai pastori, Jumalan mies, joka nyt tyynen rauhallisella äänellä neuvoi ympärillään olevia lähestymään muukalaisia hyväntahtoisesti ja ystävyydellä, menemään heidän luokseen Jumalan rakkaus sydämessään. Todistaakseen sanansa rohkea pastori-isä alkoi kävellä kohti lähintä alusta Raamattu toisessa ja risti toisessa kädessä puhuen samalla marsilaisille: heillä ei ollut mitään pelättävää, me maan asukkaat halusimme elää sopusoinnussa kaikkien maailmankaikkeuden asukkaiden kanssa. Hänen suunsa vapisi tunteesta, hänen silmissään loisti vakaumus, ja sitten, kun hän pääsi muutaman askeleen päähän aluksesta, kansi avautui, tikkumainen marsilainen ilmestyi, ja ennen kuin pastori-isä ennätti ottaa enää askeltakaan, valo välähti, ja pyhän sanan saattaja muutettiin varjoksi. Eikä pian ollut varjoakaan – hänet oli muutettu ei-miksikään. Kaikkivaltiaalla Jumalalla ei ollut valtaa. Pahuutta vastaan Jumala oli yhtä avuton kuin ihmisistä avuttomin, ja joka häneen uskoi oli tuhon oma. Sellaisen opetuksen *Maailmojen sota* sinulle antoi. Siitä täryksestä et ole koskaan täysin toipunut.

Anna anteeksi toisille, anna aina anteeksi toisille – vaan älä koskaan itsellesi. Sano kiitos ja ole hyvä. Älä pane kyynärpäitä pöydälle. Älä leuhki. Älä koskaan puhu ihmisistä pahaa selän takana. Muista panna likavaatteet pyykkikoriin. Sammuta valot, kun lähdet huoneesta. Katso ihmisiä silmiin, kun puhut heidän kanssaan. Älä soita suuta vanhemmillesi. Pese kädet saippualla ja katsokin, että peset kynnenalustat. Älä koskaan valehtele, älä koskaan varasta, älä koskaan lyö pikkusiskoasi. Kättele jämäkästi. Ole kotona ennen viittä. Pese hampaat ennen nukkumaanmenoa. Ja ennen kaikkea muista: älä kävele

tikapuiden alitse, välttä mustia kissoja, äläkä koskaan anna jalokjesi koskettaa jalkakäytävän halkeamia.

Olit huolissasi huono-osaisista, sorretuista, köyhistä, ja vaikka olit liian nuori ymmärtämään mitään politiikasta tai taloudesta, käsittämään kuinka murskaava voima kapitalismi on niille, joilla on vähän tai ei mitään, riitti kun kohotit katseesi ja loit sen ympärillesi niin ymmärsit, että maailma oli epäoikeudenmukainen, että jotkut ihmiset kärsivät enemmän kuin toiset, että sana *tasa-arvoinen* oli itse asiassa suhteellinen käsite. Se liittyi luultavasti jollain tapaa siihen, että jouduit jo varhain käymään Newarkin ja Jersey Cityn mustien slummeissa perjantai-iltaisina, kun isäsi keräsi asukkailtaan vuokran ja olit mukana hänen kierroksillaan, eikä monella keskiluokan pojalla ollutkaan tilaisuutta astua sisään köyhien ja rutiköyhien asuntoihin, nähdä ja haistaa köyhyiden olosuhteet, väsyneet naiset ja lapset, joiden seurana näkyi mies vain toisinaan, ja koska isäsi mustat vuokralaiset olivat sinulle aina erittäin ystävällisiä, ihmettelit miksi näiden hyvien ihmisten oli tultava toimeen niin vähällä, niin paljon vähemmällä kuin sinun, joka asuit mukavasti kodikkaassa talossasi esikaupunkialueella, kun nämä ihmiset asuivat karuissa asunnoissaan rikkinäisine huonekaluineen tai melkein kokonaan ilman huonekaluja. Sinulle se ei ollut rotukysymys, ei ainakaan silloin, sillä viihdyit isäsi vuokralaisten seurassa etkä välittänyt, oliko heidän ihonsa musta vai valkoinen; kysymys oli lopultakin rahasta, siitä ettei sitä ollut tarpeeksi, siitä että he eivät saaneet työtä, josta ansaitsemillaan rahoilla olisivat voineet asua samanlaisessa talossa kuin sinä. Kun myöhemmin, vähän vanhempana, aloit lukea Yhdysvaltain historiaa, vieläpä sattumoisin samalla hetkellä kun amerikkalainen kansalaisoikeusliike puhkesi kukkaan, pystyit jo ymmärtämään huomattavasti paremmin, mitä olit kuusi- tai seitsenvuotiaana lapsena nähnyt,

mutta silloin, tietoisuutesi aamuhämärissä, et ymmärtänyt mitään. Elämä kohteli joitakin hyvin ja toisia julmasti, ja se oli sinusta sydäntäsärkevää.

Sitten olivat myös *Intian nälkää näkevät lapset*. Se oli sinulle abstraktimpi asia, etäisempänä ja vieraampana vaikeampi käsittää, mutta se vaikutti joka tapauksessa voimakkaasti mielikuvitukseesi. Puolialastomat nälkiintyneet lapset, joiden jäsenet ovat kuihtuneet huilunohuiksi, vaeltavat rääsyissä ja ilman kenkiä suunnattomien miljoonakaupunkien ihmisvilinässä leivänmuruja kerjäten. Se mielikuva sinulla oli aina, kun äitisi puhui niistä lapsista, ja niin kävi ainoastaan ruokapöydässä, sillä viisikymmenluvulla kaikki amerikkalaisäidit käyttivät samaa patenttiratkaisua ja viittasivat lakkaamatta Intian aliravituihin, köyhiin lapsiin saadakseen omat lapsensa syömään lautasen tyhjäksi häpeän voimalla, eikä ollut yksi eikä kaksi kertaa, kun toivoit voivasi kutsua intialaisen lapsen syömään osan ruuastasi, sillä totta puhuen olit pienenä nirso, mikä varmaankin johtui ruuansulatusjärjestelmän häiriöistä, joista kärsit kolmen ja puolen tai neljän ikäiseksi, etkä yksinkertaisesti voinut sietää tiettyjä ruokia, niiden katsomisenkin teki pahaa, ja aina kun et saanut syötyä kaikkea mitä eteesi oli tuotu, ajattelit Intian tyttöjä ja poikia ja tunsit raastavaa syyllisyyttä.

Et muista sitä kun sinulle luettiin, etkä muista sitä kun opit lukemaan. Muistat korkeintaan puhuneesi äidillesi hahmoista joista pidit, kirjojen hahmoista, kirjojen joita hänen on siis täytynyt lukea sinulle, mutta et muista pitäneesi kirjaa käsissäsi, etkä muista istuneesi äidin vieressä tai maanneesi hänen vieressään, kun hän osoitti kuvia ja luki sinulle tarinoiden sanoja ääneen. Et kuule hänen ääntään, etkä tunne häntä lähelläsi. Mutta jos oikein pinnistät ja suljet silmäsi niin pitkäksi aikaa,

että vaivut eräänlaiseen puolittaiseen transsiin, pystyt juuri ja juuri palauttamaan mieleesi, millaisen vaikutuksen tietyt sadut tekivät sinuun, erityisesti niistä kaikkein pelottavin, Hannu ja Kerttu, mutta myös Tittelintuure ja Tähtkääpää, ja sinulla on hämmäriä mielikuvia, että olet katsellut kuvia Dumbosta ja Nalle Puhista ja pienestä dalmatialaisesta, jonka nimi oli Peewee. Mutta kaikkein tärkein kertomus, se jonka edelleen muistat kutakuinkin ulkoa, mistä päätellen se on luettu sinulle kymmeniä kertoja, oli *Petteri Kaniini*, tarina tuhmasta Petteri-parasta, rouva Kaniinin kurittomasta pojasta ja hänen vastoinikäymistään herra Mörököllin puutarhassa. Kun nyt lehteilet kirjaa, hämmästyit kuinka tuttu se on sinulle jokaisen kuvan jokaisesta yksityiskohtaa myöten, melkeinpä sana sanalta, varsinkin rouva Kaniinin puistattavat sanat kirjan alussa ovat mieleenpainuvat: ”Saatte leikkiä niityllä tai metsäpolulla, mutta herra Mörököllin puutarhasta pysykää kaukana. Muistattehan, että siellä isällemme kävi huonosti ja rouva Mörökölli teki hänestä kaniinipiirakkaa.” Ei ihmekään, että tarinalla oli sellainen vaikutus sinuun. Niin ihastuttavan pastoraalinen kuin tapahtumapaikka onkin, Petteri ei ollut lähtenyt telmimään minne tahansa iltapäivän ratoksi. Livahtamalla herra Mörököllin puutarhaan hän vaarantaa uhkarohkeasti oman henkensä, vaarantaa typerästi oman henkensä, ja kun nyt tutkit kirjan sisältöä, voit kuvitella kuinka kiihkeästi sinun on täytyntä pelätä Petterin hengen puolesta – ja kuinka suurta riemua hänen pakonsa sinulle tuotti. Muisto joka ei ole muisto mutta elää silti sinussa. Kun tyttäresi syntyi kaksikymmentäneljä vuotta sitten, yksi hänen saamistaan lahjoista oli posliinikuppi, joka oli koristeltu kahdella kuvalla Beatrix Potterin kirjoista. Kuppi onnistui jotenkin säilymään ehjänä hänen varhaislapsuutensa ja lapsuutensa vaaroista, ja viimeiset viisitoista vuotta olet käyttänyt sitä aamuisin teekuppina. Enää kuukausi niin täytät kuusikymmentäviisi vuotta, ja joka aamu juot teetä lapsille tehdystä

kupista, Petteri Kaniini -kupista. Selität itsellesi, että pidät tästä kupista enemmän kuin huushollin muista kupeista, koska se on sopivan kokoinen. Mukia pienempi, perinteistä teekuppia isompi, miellyttävän pyöristetyllä reunalla, joka tuntuu mukavalta huulia vasten ja antaa teen kaatua läikkymättä kitusiisi. Käytännöllinen kuppi siis, olennainen kuppi, mutta samalla et puhuisi totta, jos väittäisit suhtautuvasi välinpitämättömästi sitä koristaviin kuviin. Sinusta on hauska aloittaa päivä varhaislapsuutesi vanhan ystävän Petteri Kaniinin kanssa, vaikka hän on kotoisin niin kaukaiselta ajalta, ettei se kuulu edes tietoisesti muistisi piiriin, ja pelkää kovasti sitä aamua, kun kuppi lipeää kädestä ja särkyy.

Joskus nuoruudessasi äitisi kertoi sinulle, että tunnistit aakkoset kolmanteen tai neljänteen ikävuoteen mennessä. Et tiedä, voiko tähän väitteeseen uskoa, sillä äidilläsi oli taipumusta liioitella aina puhuessaan lapsuusiän saavutuksistasi, mutta kun sinut kerran sijoitettiin ensimmäiselle luokalle menessäsi keskimmaiseen lukuryhmään, ehkäpä et välttämättä ollut aivan niin varhaiskypsä kuin äitisi kuvitteli. Katso, Dick juoksee. Katso, Jane juoksee. Olit kuusivuotias, ja parhaiten muistat tuolta ajalta, miten istuit muista oppilaista erotetussa pulpetissa, yksittäisessä pulpetissa luokan perällä, jonne sinut oli väliaikaisesti karkotettu, koska olit käyttäytynyt häiritsevästi tunnilla (olit joko jutellut jonkun kanssa, kun olisi pitänyt olla hiljaa, tai sitten sinua rangaistiin jälleen kerran siitä, että olit niin avuton pahantekijänä), ja istuessasi siinä yksinäisessä pulpettissasi selailemassa kirjaa, joka oli selvästikin painettu kaksikymmenluvulla (kuvituksen pojilla oli polvihousut), opettaja, neiti Dorsey tai Dorsi tai ehkä rouva Dorsey tai Dorsi, ystävällinen nuori nainen, jolla oli paksut pisamaiset käsivarret, tuli luoksesi ja laski käden olkapäällesi pehmeästi, jopa hellästi, ja vaikka ensin yllätyit siitä, se tuntui oikein hyvältä, ja

sitten hän kumartui kuiskaamaan korvaasi, miten mielissään hän oli edistymisestäsi, ja koska suorituksesi olivat parantuneet niin rutkasti, hän oli päättänyt siirtää sinut ylimpään lukuryhmään. Olit siis ainakin parantanut tahtia. Jos sinulla oli ollut vaikeuksia kouluvuoden ensimmäisillä viikoilla, ne olivat nyt takanapäin, mutta kun palautat mieleesi ainoan kirkkaan muistosi niiltä ajoilta jolloin opit lukemaan ja kirjoittamaan, et voi muuta kuin puistaa päätäsi. Et tiedä, sattuiiko tapaus ennen ylennystäsi ylimpään lukuryhmään vai sen jälkeen, mutta muistat selvästi, että tulit kerran kouluun hieman myöhässä lääkärissä käynnin takia ja ensimmäinen oppitunti oli jo käynnissä. Pujahdit tavalliselle paikallasi Malcolm Franklinin viereen, valtavan pojankörilään, jolla oli tavattoman leveät hartiat ja joka oli muka sukua Benjamin Franklinille – totta tai tarua, mutta se teki sinuun vaikutuksen. Neiti tai rouva Dorsey-Dorsi seisoi liitutaulun luona luokan edessä opettamassa, kuinka *w* kirjoitetaan. Jokainen oppilas oli kyyristynyt pulpettiin kynä kädessä ja jäljitteli häntä huolellisesti kirjoittamalla *w*-kirjaimia riviin. Kun katsahdit vasemmalle, miten tehtävä sujui Benjamin Franklinin sukulaiselta, huvituit huomattessasi, ettei luokkatoverisi malttanut erottaa *w*-kirjaimiaan (*w w w w*) vaan yhdisti ne kaikki toisiinsa (*www*). Sinua kiehtoi, miten rohkeilta ja kiinnostavilta hänen pidentyneet kirjaimensa sivulla näyttivät, ja vaikka tiesit vallan hyvin, että *w*:ssä on vain neljä viivaa, päätit harkitse mattomasti, että Malcolmin versio oli hienempi, ja sen sijaan että olisit tehnyt tehtävän niin kuin piti, seuraisit ystäväsi esimerkkiä ja sabotoit tieteen tahtoen harjoituksen ja todistit näin vastaansanomattomasti, että olit edistymisestäsi huolimatta edelleen maailmanluokan pölkkyä.

Elämässäsi oli aika, ehkä kuudennen ikävuoden tietämällä – ajallinen järjestys sumenee – jolloin uskoit, että aakkosissa oli kaksi ylimääräistä kirjainta, kaksi salaista kirjainta, jotka vain

Syväluotaus kirjailijan sielunelämään

Muistelmassaan *Talvipäiväkirja* (2012) Paul Auster hahmotti elämänsä kehollisten muistojensa kautta. Nyt kirjailija tuo nähtäväksi henkilökohtaisinta mielenmaisemaansa palaamalla lapsuutensa ja nuoruutensa ajatusmaailmaan, käännteentekeviin kokemuksiin ja mielensisältöihin – makuihin, tuoksuihin, tuntemuksiin, elämyksiin, kuviin – ja valaisee älyllistä matkaansa sodanjälkeisestä lapsuudesta aina 1960-luvun kuohuihin ja aikuisuuden alkuvuosiin asti.

9 789513 174996

99.1
www.tammi.fi
ISBN 978-951-31-7499-6
Päällys: Timo Mänttari

